

'Ik ben minder anti-geloof geworden'

Mariët Meester hervindt refo-Nederland uit de jaren '50 in Amerikaans stadje

Ze verbleef drie maanden bij haar geëmigreerde familie in Lynden, een stadje tussen Seattle en Vancouver, en schreef er een spannend boek over: *De mythische oom*. Het werd een liefdevol en subtiel portret van een groep zwaar gereformeerden, voor wie de zonde het basisbegrip van hun geloof is. "Het heeft mijn leven toch verrijkt," zegt Mariët Meester. "Het hogere komt in je leven en ook het banale wordt daardoor opgetild."

DOOR LISETTE THOOFT FOTO'S JAAP DE RUIG

Lynden is een welvarend stadje in het Noord-Westen van de Verenigde Staten, met elfduizend inwoners, van wie de helft een Nederlandse achternaam heeft. Er zijn in Lynden vijfendertig verschillende kerken. Zo zijn er de First Christian Reformed Church, de Second Christian Reformed Church en zo door tot en met de zesde. Daarnaast is er de United Reformed Church, de Netherlands Reformed Congregation, de American Reformed Church, de Protestant Reformed Church, en de Reformed Church in America... En ga zo maar door. De ene kerk laat vrouwen toe in haar ambten, de ander niet. De een preekt een strenge predestinatieleer, voor een ander is er zelfs genade mogelijk voor ongelovigen.

Mariët Meester woonde er drie maanden om een portret te schrijven van haar oom, een bekende toxicoloog die ze in haar boek oom Peter noemt, en die tien jaar geleden leukemie kreeg en een stamceltransplantatie onderging. Mariëts vader was donor; hij overwon zijn vlieg angst om zijn broer aan de benodigde stamcellen te helpen zodat er in diens beenmerg weer gezond bloed kon worden aangemaakt. Het werkte, oom 'Peter' genas en is thans weer volop de *pater familias* van zijn grote gereformeerde familie. Het boek dat Mariët Meester schreef, kreeg de titel *De mythische oom*, maar het is veel meer geworden dan het (overigens zeer boeiende) levensverhaal van die ene oom. Het beschrijft ook levendig en spannend een hele gemeenschap die in een soort tijdcapsule leeft. Want de streng gereformeerden van Lynden doen nog het meest denken aan de verzuilde jaren vijftig in Nederland.

Hoewel ze Amerikanen zijn geworden, is er iets stil blijven staan: hun opvattingen over het geloof zijn even steil als we kennen uit de romans van Maarten 't Hart of Jan Siebelink. Toch valt voor alles de liefde op waarmee Meester haar familieleden beschrijft. "Iedereen zei: een boek over je familie schrijven, dat moet je nooit doen", zegt ze, "net zoals je ook nooit een auto aan een familielid moet verkopen. Ik heb dat ook lang gedacht. Maar misschien is het boek juist goed geworden doordat ik zo moest balanceren. Het ging over mensen van wie ik hield, maar ik had natuurlijk toch ook een mening. Daardoor was ik gedwongen om subtiel te opereren."

U ging gedwee mee naar de kerk, twee keer per zondag?

"Dat vond ik logisch. Als dat voor mijn familie zo belangrijk is, ga ik mee. Ik heb me niet verveeld. Destijds toen de Nieuwe Bijbelvertaling uit kwam, heb ik de hele Bijbel gelezen, uit nieuwsgierigheid. Schitterend! Vaak moest ik lachen, als er allerlei rare ziektes voorbij kwamen bijvoorbeeld. Of dat verhaal van David en Bathseba, wat een heerlijk schandaal. Nu was ik wel benieuwd wat die dominees daarmee zouden doen. Wat vooral opviel, is dat ze alleen bepaalde stukken lazen. Paulus natuurlijk, veel bozige teksten van hem. Maar nooit het Hooglied."

Maar u beschrijft wel een maaltijd bij een gezin thuis waarbij kinderen een passage over seks moesten voorlezen...

"Ja dat was bij onze huisbaas, die geëxcommuniceerd was uit zijn kerk omdat hij ageerde tegen

samenwerking met een iets lichtere kerk. Die las met zijn gezin met zeven kinderen de Bijbel van kaft tot kaft. Na het eten werden bijbeltjes uitgedeeld, met zelfgemaakte stoffen omslagen, en ieder kind las een stuk uit Leviticus. Mijn man Jaap had dat nog nooit gehoord en was diep geschokt, hij sloeg helemaal dicht. Die taal uit de mondjes van die schattige kleine meisjes! Het ging over wat je allemaal niet mag doen met je moeder, met je tante, met je hond, en dat je gedood zou worden als je het toch deed. Jaap zei: 'Ik ben er pas op mijn veertigste achtergekomen dat je zoiets ook met je hond zou kunnen doen.' En dat lazen die kinderen! Na afloop zei ik tegen de vader van het gezin: 'Dat was niet echt iets voor kinderen.' Ja maar, zei hij, het stond toch echt in de Bijbel. Later heb ik het erover gehad met mijn oom en die zei: 'Een kind pakt toch alleen maar op wat het snapt.' Als ik zelf de ouder was, zou ik zoiets overslaan – zeker met visite aan tafel."

Hoe gaan zij dan om met het feit dat we tegenwoordig niet meer mensen ter dood brengen om seksuele afwijkingen?

"Ik heb expres niet zoveel gediscussieerd. Alles komt van God, volgens hen. Mijn oom vond ook dat God erachter zat dat ik daar was om een boek te schrijven over hem. Maar nu heeft hij een beetje moeite met het boek."

Daarom hebt u op het laatst de namen van de figuren veranderd?

"Ja. Toen ik het af had, ben ik er weer twee weken geweest en heb ik mijn oom het manuscript hoofd-

stuk voor hoofdstuk te lezen gegeven. De eerste paar hoofdstukken vond hij kostelijk. Maar hoe verder hij kwam, hoe minder leuk hij het vond. Het werden twee zeer moeilijke weken. Hij had bezwaar op een punt dat ik helemaal niet verwacht had. Ik had namelijk beschreven hoe er in een van die kerken met twee maten werd gemeten. Een man die steeds vreemd ging, was niet uit de kerk gezet, maar mijn huisbaas wel. En mijn nicht werd ontslagen als onderwijzeres, omdat ze voor een zieke man zorgde met wie ze niet getrouwd was. Mijn oom was het op die punten ook oneens met die kerk, dus ik dacht dat ik deze dingen wel kon vertellen. Maar hij vond dat ik kwaad sprak over die kerk. Uiteindelijk heb ik dus alle namen veranderd.

Ik denk dat ik hem als mens heb geportretteerd, en ieder mens maakt nou eenmaal fouten – hij heeft zijn oudste dochter ooit verboden om te trouwen met de man van wie ze hield, maar die van een 'verkeerde' kerk was. Zelf heeft hij tegenover mij toegegeven dat hij daar fout zat, en dat vind ik mooi. Misschien had hij gehoopt dat ik een soort geweldenaar van hem zou maken, een echte Amerikaanse held. Maanden heb ik geworsteld met de vraag of ik de echte naam van het stadje zou vermelden of er een andere naam van maken. Maar het is een journalistiek boek over die stad: ik heb de geschiedenis ervan ook bestudeerd. Het is onmogelijk om dat te veranderen."

Uw oom vroeg u rechtstreeks of u geloofde dat Jezus voor uw zonden was gestorven, en wat zei u toen?

"Ik zei nee. Het geloof zit wel diep in me. Maar voor mij is de basis daarvan 'heb uw naaste lief.' Bij hen is de zonde het basisbegrip, niet de liefde. Daar heb ik moeite mee. Een heleboel dingen vond ik wel goed: elke week de tien geboden te horen langskomen, het ritueel te ondergaan, dat is ook wel goed voor je.

Maar het zijn wel kale kerken hoor. Zelfs geen bos bloemen staat erin. Toen ik de tweede keer in het stadje kwam, gingen we naar een gewone gereformeerde kerk en daar was een kinderkoor. Ik moest ervan huilen, zo ontroerend vond ik het. Want in die zware kerken mag ook geen koor. Zelfs gezangen vinden ze vaak niet goed genoeg, als God er niet in voorkomt.

Ik wilde objectief observeren. Maar ik kreeg er pijn van in mijn ziel. Soms lag ik een halve nacht wakker."

Maar u schrijft ook dat u het gevoel had dat u een nieuwe identiteit had gekregen daar?

Mariët Meester (1958) groeide op in het gevangenisdorp Veenhuizen. Ze publiceerde zes romans en een aantal reisboeken, waaronder *Sla een spijker in mijn hart*, over haar ervaringen met de Roma in Roemenië. Ze woont met videokunstenaar Jaap de Ruig afwisselend in Amsterdam en in een woonwagen in de polder. Op dit moment verblijft ze in het dorp van haar jeugd, Veenhuizen, om er onderzoek te doen voor twee nieuwe projecten.

De mythische oom. Nederlandse immigranten in Amerika: een bloedband verscheen bij De Arbeiderspers (285 blz., € 19,95).

“Daar heb ik beseft hoe plastisch je identiteit is, en hoezeer gevoed door je omgeving. Want toen ik er een maand zat, en alsmaar naar die kerk ging en familiefeestjes bijwoonde, dacht ik: ik zou hier best kunnen wonen. Dan zou ik me aanpassen, en misschien ook wel bij zo'n kerk gaan.

Maar toen het er echt op aankwam, merkte ik dat ik toch andere keuzes maakte dan zij. Ik zou waarschijnlijk toch op gegeven moment uit zo'n kerk stappen. In het begin lijkt het leuk maar je ontdekt steeds meer narigheid. En ik heb nog niet alles ontdekt, kennelijk. Zoals ik al zei, verzorgde mijn nicht in haar huis een man met wie ze niet getrouwd was. Dat werd ontdekt nadat er brand was ontstaan. In het ziekenhuis, waar die man met brandwonden terechtgekomen was, vertelde mijn nicht me dat ze ontslagen zou worden op de school waar ze werkte, die bij zo'n strenge kerk hoorde. ‘Wat wreed,’ zei ik. ‘Je weet nog lang niet alles,’ antwoordde ze.”

Houdt u ze met uw boek een spiegel voor?

“Mijn oom is veranderd na ons bezoek, vertelde mijn nicht. In Nederland communiceren we heel direct en ik vroeg van alles aan hem: hoe zat het met de vriend van uw dochter, vroeger? Dat zijn ze daar niet zo gewend. Hij heeft mij allerlei dingen verteld die hij tegen zijn kinderen nooit had gezegd. En hij is milder geworden.”

Misschien is hij door de stamceltransplantatie ook meer op uw vader gaan lijken?

“Wie weet, dat zou leuk zijn. We maakten er grapjes over. Mijn ouders zijn vaak op reis in een kampeerauto en mijn oom heeft na die transplantatie ook een kampeerauto gekocht. En hij zei meteen: ‘Ik wil net zo gaan leven als Jan, net zo gezond, met veel fruit.’ Hij is letterlijk tien procent mijn vader nu, want je bloed en beenmerg is tien procent van je lichaam en dat is nu identiek aan dat van mijn vader. Ik vond hem ook heel erg leuk. Hij is topwetenschapper geweest en heeft een grote studeerkamer vol boeken waar wij wel samen zaten. Hij vond het ook leuk om in mij een gesprekspartner te hebben. Vroeger heb ik me altijd opgetrokken aan zijn voorbeeld, want de rest van de familie was niet intellectueel. Daarom heet het boek ook ‘*De mythische oom.*’”

U schrijft dat Nederlanders daar alles doen wat wij onze immigranten verwijten.

“Wij zeggen: die moslims passen zich niet aan, ze zitten bij elkaar in de moskee... Maar dat doen de Nederlanders daar ook. Ze hebben zelfs hun eigen begraafplaats. Ze eten Brinta bij hun ontbijt en

‘Elke week de tien geboden horen langskomen, het ritueel ondergaan, dat is ook wel goed voor je’

gebruiken Purol. Ze zijn niet naar de Amerikaanse kerken gegaan maar hebben hun eigen kerken opgericht. En ze doen aan klompdance, in klederdracht. De derde generatie wordt wel steeds Amerikaanser. De ouders hebben ook een flinke grip op hun kinderen. Eert uw vader en moeder. Mijn nichten en neven zijn sterk op hun ouders gericht. Als ze problemen hebben, dan zie je weer een auto voorrijden bij dat grote huis en moet mijn oom het oplossen.

Later heb ik gedacht: als je in zo'n gemeenschap leeft, is het moeilijk je eigen wijsheid op te bouwen. Want er zijn altijd antwoorden op alle vragen, maar dat zijn altijd dezelfde antwoorden, zelfs in dezelfde zinnen vervat, hetzelfde taalgebruik. Je hoeft nooit zelf te bepalen wat je ergens van vindt, hoe je ergens mee moet omgaan. Je krijgt nooit andere soorten boeken te lezen dan christelijke boeken.”

Is er nog iets van dat religieuze overgebleven nu u weer terug bent?

“Ik ben wel minder anti-geloof geworden. Op mijn veertiende ben ik uit de kerk gelopen. Mijn vader had een bijbeltje naast zijn bed liggen. Maar ik vond hem helemaal niet christelijk dus ik gooide die bijbel in de prullenmand. Hij vond het een schitterende actie en vertelde het aan de dominee. De zondag erop zat ik in de kerk en die dominee ging daarover preken! Dus ik hoor dat en ik denk: stomme dominee, en ik sta op en loop naar de deur en laat hem keihard achter me dichtvallen. En ik ben daar nooit meer geweest. Nu ben ik dus minder anti geworden.

Ik vond het een verrijkende ervaring, mijn leven werd er mooier van, of dieper... Het hogere komt in je leven en alles wat banaal is wordt ook opgetild. Alles wat je doet toets je aan een hogere macht. Maar ik houd er niet van om constant grote woorden te gebruiken en dat doen zij daar wel. En ik denk dat er ook veel doodsangst achter zit. De bedoeling is dat je in de hemel komt. Ze zijn bij alles bang dat God het ziet en ze niet in die hemel toelaat, dat ze in de hel terecht komen. Dat vind ik zo gek – voor mij is dit leven genoeg. Hier en nu is het zo mooi, de natuur, hoe mensen zijn, het is allemaal zo wonderlijk en mooi. Maar zij denken: dit kan het toch niet allemaal zijn, hierna moet nog iets mooiers komen.” ■